

Piesne o trpiacom Ebed JHVH – prednáška na UTV v Bratislave 17. 4. 2008.

ThDr. Sidonia Horňanová, PhD.

1. ÚVOD

Piesne Ebed JHVH sa nachádzajú v Starej zmluve (Hebrejskej Biblii), konkrétne prorockom spise Izaiáš. Spis nepochádza od jediného proroka. Možno v ňom rozpoznať aspoň troch prorokov ako pôvodcov spisu. Podľa toho sa celý spis delí na tri časti: Protoizaiáš, Deuteroizaiáš, Tritoizaiáš.

V druhej časti Izaiášovho prorockého spisu Deuteroizaiáš (Iz 40 – 55) sa nachádzajú tzv. Piesne o trpiacom Hospodinovom sluhovi (Piesne o Ebed Jahve).

Datovanie Deuteroizaiáša

Prorok, ktorý je pôvodcom častí Iz 40 – 55, v rámci ktorých sa nachádzajú piesne Ebed JHVH, spomína perzského kráľa Kýra ako svojho súčasníka, ktorý vyslobodí Izrael zo zajatia v Babylone. (Na osvetlenie pár historických údajov: Po dvoch deportáciách v r. 596 a 586 pred Kr. boli Júdejci odvezení do zajatia v Babylone. Jeruzalemský chrám bol zničený. Po Babylone nastúpila nová svetová veľmoc – Perzia.) Perzský Kýros, ktorý vládol v rokoch 559 – 529 pred Kr., vydal edikt na základe ktorého sa všetci zajatci – vrátane Židov – mohli vrátiť domov. Deuteroizaiáš – prorok, v ktorého spise majú miesto piesne Ebed JHVH, pôsobil v babylonskom zajatí a jeho úlohou bolo potešovať zajatcov, že sa vrátia do vlasti. Prorok pripomína ľuďom Božiu stvoriteľskú moc i moc Božieho slova (Boh slovom stvoril svet) a sľubuje nový exodus (predtým z Egypta – teraz z Babylonu). Prorok dáva dôraz na platnosť a moc Božieho slova, ktoré niektorí spochybňovali v zajatí, keď sa ohlasované vyslobodenie zo zajatia neuskutočňovalo: *usychá tráva, vädnú kvety, ale slovo Hospodinovo zostáva naveky (Iz 40, 8). Lebo ako dažď a sneh padá z neba a nevracia sa tam, lež napája zem, robí ju plodnou, úrodnou, a dáva semäť rozsievačovi jediacemu chlieb, tak bude moje slovo, ktoré vychádza z mojich úst: nevráti sa ku mne prázdne, ale vykoná, čo sa mne páči, úspešne spraví, na čo ho posielam (Iz 55, 10 – 11).*

Vymedzenie piesní Ebed JHVH

Najznámejšími a najviac citovanými časťami z Deuteroizaiáša sú tzv. Piesne Ebed JHVH s tematikou utrpenia spravodlivého. (Ebed – služobník; Jahve – Hospodin – Božie meno.) Piesne identifikoval a vymedzil bádateľ Duhm ešte v r. 1875.

- 42, 1 – 4 (niektorí až po 9);
- 49, 1 – 6 (niektorí až po 9, resp. 12);
- 50, 4 – 9
- a najmä 52, 13 – 53, 12.

(Niektorí k piesňam pripájajú aj text Iz 61, 1 – 3.)

2. ZNENIE PIESNÍ (PODĽA SLOVENSKEHO EKUMENICKÉHO PREKLADU):

Prvá pieseň o služobníkovi Hospodina

42¹ Hľa, môj služobník, podporujem ho,
môj vyvolený, ktorého som si obľúbil.

Svojho Ducha som vložil na neho,
prinesie právo národom.
2 Nebude kričať, ani nezvýši hlas,
nedá počuť svoj hlas na ulici.
3 Nalomenú trstinu nedolomí,
hasnúci knôtik nedohasí,
podľa pravdy bude súdiť.
4 Neochabne a nepodlomí sa,
kým nezaloží právo na zemi.
Na jeho náuku čakajú ostrovy.
5 Takto hovorí Boh Hospodin,
ktorý stvoril nebesá, rozvinul ich
a rozprestrel zem s jej porastom,
dáva na nej dych ľudu
a vzduch tým, čo po nej chodia:
6 Ja, Hospodin som ťa povolal v spravodlivosti,
uchopil som ťa za ruku, stvárnili som ťa
a urobil som ťa zmluvou ľudu, svetlom pohanov.

Druhá pieseň o Hospodinovom služobníkovi

49¹ Počúvajte ma ostrovy, dávajte pozor národy zďaleka. Hospodin ma povolal od materského lona, od života matky ma volal mojím menom.
2 Urobil mi ústa ako ostrý meč, v tieni svojej ruky ma skryl. Urobil ma ostrým šípom a skryl ma do svojho tulca.
3 Povedal mi: Si môj služobník, Izrael, tebou sa oslávim.
4 Ja som však povedal: Darma som sa namáhal, márne a zbytočne som mrhal svojou silou.
A predsa je moje právo u Hospodina a moja odmena u môjho Boha.
5 Nato však hovorí Hospodin, ktorý si ma od materského lona stvárnili za služobníka, aby sa Jákob vrátil k nemu a Izrael pri ňom zhromaždil. Som oslávený v očiach Hospodina a môj Boh sa mi stal silou.
6 Povedal: To je málo, že si mojím služobníkom, aby si povzniesol Jákobove kmene a priviedol späť zachránených Izraela.
Ustanovujem ťa za svetlo národov, aby si bol mojou spásou až do končín zeme.

Tretia pieseň o Hospodinovom služobníkovi

50

4 Pán Boh mi dal jazyk učeníkov,
aby som vedel unaveného posilniť slovom.
Ráno čo ráno mi prebúdza ucho, aby som počúval ako učenici.

5 Pán Boh mi otvoril ucho a ja som sa nebúril, späť som neustúpil.
6 Chrbát som nastavil tým, čo bili a líce tým, čo mi trhali bradu,
tvár som si nezakryl pred potupou a slinou.
7 Pán Boh mi však pomáha, preto nebudem potupený. Preto som si zatvrdil tvár sťa
kremeň a viem, že nebudem zahanbený.
8 Blízko je ten, čo mi vymôže spravodlivosť.
Kto chce so mnou viesť spor? Postavme sa zoči-voči!
Kto je mojím žalobcom? Nech pristúpi ku mne!
9 Hľa, Pán Boh mi pomáha, kto ma obviní?
Hľa, všetci sa zoderú ako rúcho, mole ich zožerú.

Štvrtá pieseň o Hospodinovom služobníkovi

13 Hľa, môj služobník bude mať úspech,
bude vyvýšený, vyzdvihnutý a veľmi zvelebený.
14 Ako sa nad ním mnohí udivili;
jeho výzor je neľudsky znetvorený a jeho tvár sa nepodobá človeku,
15 tak ho budú obdivovať mnohé národy a králi si pred ním zatvoria ústa,
lebo uvidia, o čom sa im nehovorilo a spoznajú, čo nepočuli.
53¹ Kto uveril našej zvesti? Komu sa zjavilo rameno Hospodina?
2 Vyrástol pred ním ako výhonok, ako koreň zo suchej zeme. Nemá podobu ani krásu,
aby sme na neho hľadeli, ani výzor, aby sme po ňom túžili.
3 Opovrhnutý a opustený ľuďmi, muž bolesti, ktorý poznal utrpenie, pred ktorým si
zakrývajú tvár, opovrhnutý a my sme si ho nevážili.
4 Naozaj, on niesol naše choroby a naše bolesti ho obťažili. My sme si mysleli, že je
ranený, Bohom doudieraný a opovrhnutý.
5 On však bol prebodnutý za naše hriechy,
zdrvený za naše neprávosti. Trest, ktorý nám priniesol pokoj, spočinul na ňom a pre jeho
rany sa nám dostalo uzdravenie.
6 Všetci sme blúdili ako ovce, každý išiel svojou cestou, ale Hospodin na neho uvalil
neprávosti nás všetkých.
7 Bol trápený a on sa nechal ponížovať, neotvoril ústa, ako baránok vedený na zabitie;
neotvoril ústa ako ovca, ktorá onemie pred strihačom.
8 Z úzkosti a súdu bol vzatý. Kto uvažuje o jeho pokolení? Ved' bol vytatý z krajiny
živých, pre nepravosť svojho ľudu bol ranený.
9 Dali mu hrob s bezbožnými a s bohatým našiel smrť, hoci nepáchal násilie a v jeho
ústach nebola lešť.
10 Hospodinovi sa zapáčilo zdrviť ho utrpením. Ak položí svoj život za zotrenie viny,
uvidí potomstvo, predĺži si život
a skrze neho sa podarí Hospodinov zámer.
11 Po útrapách svojho života uvidí svetlo, našiel uspokojenie, že ho pochopili. Môj
spravodlivý služobník ospravedlní mnohých, vezme na seba ich viny.
12 Preto mu dám podiel s mnohými a s početnými si rozdelí korisť, lebo až na smrť vydal
svoj život a pripočítali ho k zločincovi, hoci on niesol hriechy mnohých a prihováral sa za
zločincov.

3. VÝKLAD PIESNÍ – KTO JE EBED?

a/ Výklad hebrejského pojmu „ebed“

Skôr než pristúpime k výkladu osoby Ebeda, vysvetlíme si samotný pojem Ebed, t.j. sluha alebo otrok, v profánnom zmysle. V náboženskom význame je Ebedom ten, čo uctieva Boha, ten, ktorý je Božím vlastníctvom a na ktorého má Boh absolútny nárok. V Starej zmluve sa pojem „ebed“ používa na vyjadrenie vzťahu človeka k Bohu, tak jednotlivca, ako aj kolektívu (Izraela).

V Starej zmluve Ebed označuje:

- proroka (Eliáš a i.)
- kráľa (Dávid)
- vodcov v Izraeli (Mojžiš, Józua)
- samotný Izrael (1Kráľ 8, 23)
- Zerubábel (Ag 2, 23)

Sám Boh hovorí o prorokoch ako o svojich služobníkoch (2Kráľ 9, 7): *Vyhľadiš dom Achaba ... tak pomstím na Izebele krv svojich služobníkov, prorokov, i krv všetkých služobníkov Hospodinových* (slovo proroka Elízea Jehúovi).

b/ Výklad osoby Ebeda

Najstarší výklad piesní nachádzame v Sk 8, 26nn. (*cituj*) Keď sa dvoran etiópskej kráľovnej vracal na voze z Jeruzalema, čítal si prorockú knihu Izaiáš. Cestou sa k nemu pripojil apoštol Filip, ktorý mu dal otázku: O čom čítaš? Či aj rozumieš, o čom čítaš? Dvoran čítal pasáž z Iz 53, 7n. Nato sa dvoran obrátil na Filipa s prosbou o vysvetlenie. O kom prorok hovorí? „O sebe“ (už tu vidíme najranejší výklad prvej cirkvi, kto je Ebed – Deuteroizaiáš) alebo o niekom inom?

O kom hovorí prorok? Túto otázku si dávali exegeti vždy opäť a opäť. V dejinách výkladu tejto pasáže sa stretávame s rôznymi interpretáciami, kto je ebed. Existujú dva hlavné smery výkladov:

- **1. individuálny a**
- **2. kolektívny.**

Jedni bádatelia sa domnievajú, že pod Ebedom treba rozumieť konkrétnu historickú postavu, iní zasa chápu tento pojem ako označenie pre kolektív Izraela. Pri individuálnom výklade sa pod Ebedom chápali – okrem už spomínaného proroka (Deuteroizaiáša) napríklad tieto postavy:

- Kráľ Jojákím odvečený do Babylona.
- Nejaká martýrska postava – Jób, Izaiáš, Joziáš, Eleazár. V pozadí tohto výkladu sa skrýva predstava, že utrpenie zbožného je zadosťučinenie za hriechy iných.
- Sám prorok.
- Mesiáš. (Ešte pred kresťanstvom existovala predstava trpiaceho Mesiáša.) Cirkev videla v prorockých naplneníach o Ježišovi ako Mesiášovi.
- Nejaký prorokov súčasník, potom ako sa sklamal v Kýrovi, že on je Boží pomazaný
- Ďalší...

Pri kolektívnom výklade sa Ebed vykladal ako Izrael. V Ebedovi je zosobnený ideálny Izrael, t. j. aký by mal Izrael byť.

Je však prípustný aj **3. výklad individuálno-kolektívny**, ktorý je syntézou obidvoch predchádzajúcich výkladov: Izrael + jednotlivec. V izraelskom, resp. židovskom myslení kolektív a jednotlivec nestoja proti sebe. Ani v Starej zmluve nehľadí na jednotlivca a kolektív antiteticky – jednotlivec je súčasť kolektívu. Človek sa nevyčleňoval z kolektívu ako individuum, naopak, vnímal seba bytostne ako účasť kolektívu – ako súčasť spoločenstva Izraela. Podľa tohto výkladu nie je nutné stavať proti sebe individuálny a kolektívny výklad pri výklade piesní a riešení otázky: Kto je Ebed? Podľa tohto výkladu by mohlo ísť o kolektív Izraela a súčasne o budúceho jednotlivca, ktorý splní Bohom mu zverenú úlohu – poslanie, v ktorom Izrael zlyhal.

Kresťanský výklad piesní

Piesne Ebed JHVH sú citované v Novej zmluve až 64x! To preto, lebo cirkev videla splnenie týchto prorociev v Ježišovi Kristovi a citovala ich ako doklad toho, že proroci predpovedali Ježiša Krista. Keď cirkevný otec Augustín nazval Izaiáša evanjelistom Starej zmluvy, mal na mysli práve tieto piesne. Niekedy sa tieto opisy piesní hodia až do podrobností na Ježiša Krista, najmä na jeho utrpenie, napríklad, že bude krotký, že nebude kričať, že jeho pôsobenie bude až do konca zeme, t. j. nebude obmedzené iba na židovský národ, alebo, že bude zmučený pre naše neprávosti.

Treba dôrazne pripomenúť, že kristologický výklad, t.j., že piesne sú predpoveďou o Mesiášovi, je len jeden z mnohých výkladov. Kresťanská cirkev vidí v týchto predpovediach o zástupnom utrpení spravodlivého predpoveď o Ježišovi Kristovi.

Výklad piesní – vnútorná súvislosť medzi piesňami?

Zásadná otázka je, či piesne treba vykladať oddelene alebo či je medzi nimi vnútorná súvislosť. Už Duhm stanovil požiadavku, aby sa piesne vykladali nezávisle od seba, každá vo svojom kontexte. Podľa Duhma nie je medzi nimi nijaký vnútorný vzťah. V súčasnom exegetickom bádani sa toto stanovisko prehodnocuje, navyše sa prehodnocuje aj riešenie otázky: Kto je Ebed?, v tom zmysle, že Ebedom môžu byť v rôznych piesňach rôzne postavy, napr. v 3. piesni je Ebedom sám prorok, v poslednej 4. piesni budúci jednotlivec.

4. VÝKLADOVÉ POZNÁMKY K JEDNOTLIVÝM PIESŇAM

1. PIESEŇ IZ 42, 1 – 4

V každej piesni sa mení subjekt piesne, napr. v 1. piesni je subjektom Boh, v druhej Ebed atď.

V prvej piesni Boh predstavuje sluhu. Hovorí o svojom vzťahu k Nemu, o Jeho poslaní a vystrojení (obdarovaní Duchom).

Ebed je opísaný ako ten, ktorý **má vzťah poslušnosti k Bohu**. Ebed je Božím otrokom, t. j. vo všetkom sa podrobuje Božej vôli. Ako neskôr budeme vidieť, jeho poslušnosť ide až do krajností – nezastaví sa ani pred smrťou, lebo taká bola Božia vôľa.

Ebed je predstavený ako **vyvolený** (báchír). V Starej zmluve báchír a Ebed stoja často vedľa seba, podľa toho vyvolenie je vybratím pred službu.

V Starej zmluve je vyvolenie aktom Božej lásky a milosti bez zásluh vyvoleného. Ak si Boh vyberá niekoho pre službu, tak to robí z čírej lásky a milosti. To, že je niekto Bohom vyvolený, teda neznamená, že si môže robiť nejaké nároky u Boha, ako to v dejinách zle pochopil Izrael, ktorý si robil nárok na Božiu záchranu a pomoc, lebo je vyvoleným Božím ľudom.

Boh **vystrojil Ebeda svojím Duchom**, aby v jeho splnil Bohom mu zverené poslanie. Hebrejské “Duch” Boží v Starej zmluve je duchom múdrosti, rozumnosti, poznania a bázne pred Bohom (cf. Iz 11, 2 – 4). Ebed je Bohom charizmaticky obdarený, aby mohol zvládnuť Bohom mu určené poslanie tak ako kedysi králi alebo sudcovia boli naplnené Božím duchom, charizmou od Boha, aby boli schopní viesť vojny.

Na konci 1. verša sa hovorí o celi Ebedovho poslanca, resp. vyvolenia. Kľúčovým slovom je slovo *mišpát*.

Mišpát vyjde v ňom k národom.

Mišpát verne vyjaví.

..upevní *mišpát* na zemi.

Význam pojmu *mišpát*:

1. Základný význam je súd, súdny výrok (rozsudok); ďalej súdne pojednávanie (Lev 19, 15) i miesto, kde sa súd koná (Deut 25, 1), dokonca aj vinu, čo si zasluhuje trest smrti (Jer 26, 11) atď.

2. Právo v zmysle pomôcť k právu druhým (Deut 10, 18; Mich 7, 9) a prisluhovať právo (Jer 22, 15, 23, 5).

3. Zákon (Boží zákon, predpisy) (Ex 21, 1).

Aký je význam poslanca Ebeda? Boh v ňom bude súdiť (v legislatívnom zmysle) národy? Skôr je prípustný taký výklad, že sluha Boží **prinesie Boží poriadok – právo v tom zmysle, že bude dopomáhať k právu**. Aj hlavný význam slova *mišpát* je súdny výrok alebo rozsudok, čo súvisí s dopomáhaním k právu. Ebed prinesie Božiu spravodlivosť a dopomôže k právu, s čím je spojená zmena polohy trpiacich, biednych na zemi – ako o tom čítame v nasledujúcich veršoch v tej istej kapitole, po 6. verši vrátane: *položil som ťa za svetlo národom, otvárať oči slepým, vyvádzať väzňov zo žalára...*

Významným aspektom v piesni je **misijný aspekt** Ebedovej služby: *Mišpat* sa má rozšíriť na celú zem, t. j. Ebedova služba nie je obmedzená len na Izrael. Ebed uplatní Boží poriadok a urobí známou Božiu vôľu aj medzi pohanmi (nežidmi).

Misijné poslanie Ebeda je ešte raz zdôraznené vo verši 4: *Na jeho tóru (učenie) čakajú ostrovy...*

Spôsob služby: Hovorí sa v ňom o spôsobe Ebedovho pôsobenia a to formou protikladu, čo nebude robiť. *Nezvýši hlas...*

Možno si to vysvetľovať dvojakým spôsobom:

1. Nebude pôsobiť na ulici, t.j. verejne pre masami účinkovať, ale naopak v ústraní, v skrytosti. Jeho účinkovanie nebude po spôsobe verejných vystúpení židovských autorít. Mohlo by to azda súvisieť s nepriateľským vzťahom ulice k Ebedovi,

ktorý sa musí skrývať? V tejto súvislosti zástancovia historického výkladu pripomínajú, že proroci účinkovali aj na verejnosti, aj skryte, napr. Jeremiáš účinkoval na ulici pred zástupmi, kým Ezechiel alebo Deuteroizaiáš vystupovali v úzkom kruhu, v zhromaždení.

2. Ťažiskom Ebedovho vystúpenia nebude kázanie na spôsob prorokov, ale skutok – Ebedov život.

3. Môžeme zlúčiť obidva predchádzajúce výklady.

O spôsobe Ebedovho pôsobenia sa ďalej hovorí formou obraznej reči a negácie: **nalomenú trstinu nedolomí a tlejúci knot neuhasí**. Otázkou je: Kto je tou nalomenou trstinou a hasnúcim knôtom? Opäť sú viaceré možnosti výkladu:

1.

Verš môžeme vzťahovať na Izrael (v takom prípade by bol Ebed Izrael), že on je nalomenou trstinou a tlejúcim knôtom. Trstina (*kané*) znamená v prenesenom význame meradlo, norma. Vyvolený národ, ktorý mal byť normou (obraz trstiny) a svetlom (obraz knôtu) pre ostatné národy, Boh zlomil, potrestal tým, že sa dostal pod nadvládu cudzích národov, ktorí Izrael utláčali. (V Deuteroizaiášovi vystupujú národy a panovníci, napr. Kýros, ako nástroje trestu a záchranu v Božích rukách.) Z Izraela zostal zvyšok alebo pozostatok, t. j. tlejúci knôt, ktorý sa zachránil po Božom súde, o ktorom Protoizaiáš zvestoval, že sa obráti. Hospodin prichádza v Ebedovi na pomoc zlomenému, utláčanému Izraelovi.

2.

Obrazy tlejúceho knôtu možno vzťahovať na chudobných, na ľudí v núdzi, na ľudí utláčaných bohatými a mocnými, ako sa o tom často dočítame v prorockých spisoch. Môže ísť o opis toho, že Ebed si nebude počínať ako mocní a bohatí, čo utláčajú biednych.

Napriek náročnému poslaniu Ebed nezlyhá: neochabne a nezlomí sa a svoju úlohu dovedie do úspešného konca. Bude potrebovať silu, aby splnil Bohom mu určené poslanie; okrem charizmatického obdarovania, o ktorom bola reč v 1. piesni, sa o zdroji Ebedovej sily viac hovorí 3. a 4. piesni.

2. PIESEŇ IZ 49, 1 – 6

Stručná myšlienková línia piesne je táto: Boh si ma povolal za sluhu. Ja som však zmalomyseľnel, lebo svoju námahu som pokladal za zbytočnú. Napriek tomu, ma Boh pozdvihol, ba poveril ma novou úlohou – rozšíril moje pôsobenie aj na národy...

Téma piesne – povolanie Ebeda *od života matky* a tiež ťažkosti spojené so službou nachádzajú ozvenu v prorockých spisoch. Napríklad Boh si vyvolil Jeremiáš – proroka od života matky (Jer 1, 5).

Podľa Ebedovho výroku: *Ústa mi urobil ako by ostrým mečom...* Ebedova služba bola službou slova – kázaním, oznamovaním Božieho slova. (V Deuteroizaiášovi je položený dôraz na silu a moc Božieho slova.)

Ebedove ústa sú prirovnané **k ostrému meču**, t. j. majú prenikavú silu, Ebed hovorí mocne v zmysle účinne (porovnaj Žd 4, 12 – 13).

Ebedove ústa sú prirovnané aj **k vyleštenému šípu**, t. j. majú ďalekosiahlu moc. Ebedovo pôsobenie bude mať dopad na široký okruh, bude mať univerzálny dosah, ak máme na mysli misijný aspekt Ebedovej služby.

Obraz slova Božieho ako meča nájdeme aj inde v Starej aj v Novej zmluve.

Boh ukryl Ebeda **v tóni svojej ruky schoval ma do svojho tulca...**

Azda Boh skryl Ebeda? Skôr ide o obraz Božej ochrany a pomoci. Obrazná reč je podobná žalmom: *Chráň ma ako zrenicu oka! Ukry ma v tóni svojich krídel* (Ž 17). O tóni Všemohúceho v zmysle Božej ochrany čítame aj v 91. žalme.

Podľa toho Ebed nebude uchránený od ťažkostí, ale môže počítat' s Božou ochranou a pomocou, t. j. s Božou pomocou bude prekonávať ťažkosti.

Vo treťom verši nachádzame identifikáciu Ebeda s Izraelom. Je to jediné miesto v piesňach, na ktorom je vyslovene povedané, že **Ebed je Izrael**. Existujú však dôvody pre neskoršie vsunutie oslovenia „Izrael“ do textu, napríklad v kumránskom zlomku Izaiáša chýba oslovenie Izrael. Vážnym argumentom proti pôvodnému umiestneniu oslovenia Izrael v texte je, že vo veršoch 1 – 3 a vo v. 4 sa hovorí o Ebedovi v individuálnom zmysle.

Keď Ebed hodnotil svoje pôsobenie, zistil, že jeho námaha je zbytočná, jeho pôsobenie sa mu zdalo neúspešné. Iné je hodnotenie v ľudských očiach a iné v Božích očiach. Boh sa priznáva k Ebedovmu pôsobeniu, ba poveruje ho ďalšou úlohou: *urobím ťa svetlom národov*. Menšou časťou služby Ebeda bolo obnoviť spoločenstvo Izraela s Bohom – vrátiť zachránených z Izraela, t. j. tých, ktorí zostali po Božom súde v podobe babylonského zajatia. Boh však poveril Ebeda úlohou zachraňovať nielen židov, ale aj pohanov, ba celý svet: *aby moja spása siahala až po koniec zeme*.

Slovo spása na pôde Starej zmluvy nemá význam posmrtnej spásy (duše). Ide o spásu v zmysle spoločenstva s Bohom vrátane hmotného požehnanja.

3. PIESEŇ IZ 50, 4 – 9

Pieseň sa začína poverením k prorockej službe. Ebedova služba však narazila na odpor a nepriateľstvo od ľudí. Verše 7 – 9 pripomínajú žalospev. Spojenie žalospevu s utrpením v prorockej službe nachádzame najmä v prorockom spise Jeremiáša (máme na mysli tzv. Jeremiášove konfesie, keď si prorok vylieval srdce pred Bohom, že mu prorocká služba je iba na hanu a posmech). Obaja – aj Ebed aj Jeremiáš trpia pre prorockú službu, obaja sú presvedčení, že Boh zasiahne v ich prospech – to sú zároveň motívy, ktoré konštitujú 3. pieseň.

Opäť je Ebedova služba opísaná ako zvesť slova: Ebed má slovom prijatým od Boha obcerstviť ustatého. Ebed je predstavený ako žiak, ktorý každé ráno prijíma nové slovo, t. j. aktuálne slovo, od Boha. (Podľa toho Ebed nehľasa stále to isté, ale nové slovo do novej konkrétnej situácie.) Dôraz je položený na to, že nezvestuje na základe vlastnej autority, ale na základe Božej autority, presne opakuje to, čo sa naučil od Boha. Ebed nie je majiteľom slova, ale len jeho sprostredkovateľom. V izraelskom poňatí slovo – to je sila, moc. Hebrejský pojem pre slovo – *dábar* znamená nielen slovo ale aj čin. Božie

slovo – to je čin, skutok. Čo Boh hovorí to sa stane. Božie slovo, ktoré ohlasuje Ebed je regenerujúcou silou pre unavených. Pod unavenými rozumieme Izrael, ktorý v zajatí je unavený dlhým čakaním na splnenie Božích sľubov o vyslobodení zo zajatia.

Nepriateľské útoky na Ebeda sú opísané vo v. 6 – 7. Trhanie brady je prejavom ponižovania. Ebed zdieľa údel prorokov, ktorí trpia pre svoju vernú službu, lebo narážajú na odpor a nepriateľstvo tých, ku ktorým ich Boh poslal. Po literárno-formálnej stránke majú verše formu žalospevu, ale nachádzame tu úplne **nový moment: prijatie utrpenia.**

Ebed **dobrovoľne prijíma utrpenie**: nastavuje chrbát, akceptuje potupu, nebráni sa. Na rozdiel od prorokov (Jeremiáša) sa Ebed nebráni utrpeniu, ani nežiada pomstu na nepriateľoch. (V Novej zmluve sa stretávame s dobrovoľne prijatým utrpením napr. v Mt 5, 39 alebo 1Pt 2, 23):

Ale ja vám hovorím, neprotivte sa zlému! Naopak: Ak ťa niekto udrie po jednom líci nastav mu aj druhé...

...keď Mu zlorečili, nezlorečil, keď trpel, nehrozil, ale porúčal Tomu, ktorý spravodlivo súdi...

Trpiaci ebed verí, že Boh raz odníme potupu od neho. Sám si *zatvrdil tvár ako kremeň*, t. j. je schopný *znášať ťarchu utrpenia*. Už proroci pred Ebedom (Jeremiáš, Ezechiel) mali tvár ako kremeň, ale na rozdiel od Ebeda, Boh im ich tvár zatvrdil ako kremeň, t. j. Boh sám im dal silu znášať utrpenie. Ebed si sám zatvrdil tvár ako kremeň, t. j. sám dobrovoľne prijal utrpenie a dobrovoľne ho znášal.

ŠTVRTÁ PIESEŇ IZ 52, 13 – 53, 12

Pasáž sa pokladá za *crux interpretum*.

V 52, 13 – 15 je subjektom Boh. Od 53. kapitoly hovoria ľudia – kolektív ľudí.

V obidvoch textoch sa hovorí o Ebedovi v 3. osobe. Sú rôzne výklady, kto tvorí kolektív ľudí, napr. že to boli pohanovia a že v. 8, kde je zmienka o „mojom ľude“ je chyba, ktorá vznikla pri prepisovaní. Pravdepodobnejšie však je, že tým kolektívom v pozadí piesne až do v. 5 je Izrael.

V 52, 13 – 15 sa hovorí o vyvýšení Hospodinovho sluhu. Sám Boh oznamuje, že Ebedovo poslanie bolo úspešné (*jaskíl*). Základným významom slova je *s-k-l* byť múdry v zmysle prezieravý; nejde o racionálnu múdrosť, múdrosť intelektu ako skôr múdrosť v zmysle chápať. Podľa izraelského presvedčenia je počiatkom múdrosti bázeň pred Bohom. Múdre konanie, t. j. v súlade s Božou vôľou, podrobenosť Božej vôli, nech je akákoľvek, vedie k úspechu.

Slovesá v druhej polovici 12. verša „byť vyvýšený“, „byť vznešený“ sa používali v súvislosti s Božím trónom v povolávacej vízii Izaiáša (cf. Iz 6, 1nn). Ebed je teda vysoko vyvýšený – do Božej slávy.

Služobník Hospodinov nemal nijaké črty, ktoré by vzbudzovali u ľudí pozornosť (obraz nepatrného bezvýznamného výhonku). Ani nemal pozíciu, ktorá vzbudzuje u ľudí úctu a obdiv.. Jeho utrpenie (ako to vidno z v. 3 je Božím trestom. *Opovrhnutý bol a opustený*

ľudmi... (cituj celý verš). Podľa vtedajšieho pohľadu sa utrpenie človeka chápalo ako Boží trest. Spomeňme si na utrpenie spravodlivého Jóba, ako mu priatelia radili, že trpí, lebo musel nejako zhrešiť. Solidarizovať s postihnutým by znamenalo vystaviť sa nebezpečenstvu, že zlo sa prenesie aj na toho, ktorý mal súciti s trpiacim. Súcitným postojom s trpiacim by človek – podľa vtedajších predstáv – sponchybňoval Božiu spravodlivosť. Preto ľudia nehľadeli na Ebeda, lebo sa báli pozerat' na neho, aby sa Boží hnev nepreniesol aj na nich.

Tajomstvo utrpenia, o ktorom hovorí prorok je v tom, že kľatba nemusí sa vzťahovať na osobu, ktorá trpí, ale na niekoho iného, pričom bola prenesená na toho, kto trpí (na Ebeda). V piesňach Ebed JHVH je prítomná myšlienka **zástupného utrpenia, ktoré trpiaci dobrovoľne prijíma**, lebo je to utrpenie podľa Božej vôle. V piesni sú použité slovesá v pasívnom, ktoré hovoria o tom, že Boh sám dopustil utrpenie na Ebeda, t. j. Boh je zodpovedný za Ebedovo utrpenie. V 10. verši doslova čítame: **Hospodinovi sa zaľúbilo spôsobiť mu nemoc (utrpenie)**... Hospodinovou vôľou (*rácón*) je vždy láska. Aj keď dobre nechápeme význam Božej vôle, Boh aj cez to zlé v našom živote, aj cez utrpenie realizuje Božiu vôľu lásky a našej záchrany.

Utrpenie Ebeda sa bližšie nešpecifikuje. Nevieme, či to bola nejaká nemoc (malomocenstvo) alebo bolesť, ktorá vzišla z fyzického útoku. Možno je to zámer proroka hovoriť o niekom, kto je podriadený všetkým možným druhom utrpenia. Pointa Ebedovho utrpenia je v tom, že služobník nesie bolesti, ktoré nie sú jeho vlastné – Ebed netrpí pre vlastné hriechy. Ebedove utrpenie je **utrpenie spravodlivého**. Piesne ukazujú – podobne ako Jób – že výklad utrpenia ako trestu za hriech človek je zľahčujúci, príliš jednoduchý a najmä nesprávny. **Utrpenie nemusí byť trestom za hriech.**

Taktiež sa nedá s istou povedať, že text hovorí o reálnej smrti Ebeda. Hrob môže byť použitý v obraznom zmysle, nie v doslovnom.

Utrpenie Ebeda nie je zbytočné. Svojím utrpením za druhých, vyslobodzuje druhých (v. 11): *svojím poznaním (t. j. poznaním o sebe) dá spravodlivosť mnohým*. Podľa proroctva **trpiaci spravodlivý je prostriedkom záchrany pre celú komunitu**. Toto je nová, priam revolučná zmena v tradičnej múdrosti, podľa ktorej si utrpenie zasluhoval výhradne vinník. Zdôrazňujeme, že to musí byť spravodlivý, kto zástupne trpí za viny druhého, lebo inak by jeho utrpenie, resp. smrť, bola len odpykaním si viny. Záchrana vedie cez poznanie o Ebedovi, totiž poznanie o Božej vôli a s tým spojenej poslušnosti voči Bohu aj v utrpení.

V tejto súvislosti si všimnime, že v Starej zmluve nachádzame viaceré pohľady na hriech a na odčinenie si viny. Prorok Ezechiel (Ez 33) zástancom individuálnej odplaty; popiera kolektívnu zodpovednosť, t. j. každý trpí za svoje vlastné hriechy. Na druhej strane Ezechiel nepopiera myšlienku, že by spravodlivý by nemohol vyslobodiť nespravodlivého (keď o tom nehovorí). Pisateľ piesne Ebed JHVH sa vracia k starému dávneému princípu kolektívnej zodpovednosti, napr. (Dekalóg Ex 20, 5 – 6 alebo (Gen 18, 23 – 32). V textoch je reč o tom, že vina rodičov sa prenáša na ďalšie pokolenia. Alebo Abrahám prosil za Sodomu, aby pre pár spravodlivých zachránil celé mesto, aby spravodlivý nezahynul kvôli nespravodlivému.

Pri výklade je kľúčovým veršom 10. verš a slovo *ásám*, ktoré znamená vinu, obeť za vinu, t. j. vec, ktorou sa uzmieruje krádež... Nie však obeť v kultickom význame.

Pojem *ásám* sa používal v kultickom význame v neskorších textoch a prenášať význam tohto slova do starších textov by bolo anachronizmom. Preto prekladáme: *položil svoj život na zotretie viny* (nie: položil svoj život v obeť). Ebed vzal na seba dôsledky za vinu druhých, tým zotrel vinu druhých ľudí a nielen to: priniesol poznanie, ktoré osvecuje a premieňa ľudí. Ide o poznanie, ku ktorému človek nedospeje sám, ale iba na základe vyššieho zjavenia (Božieho zjavenia). Obsahom tohto poznania je napríklad, že utrpenie nie je Božím trestom za vinu; alebo že utrpenie podľa Božej vôle a s láskou prijaté vedie k úspechu – k povýšeniu – nie v tomto časnom živote, ale po smrti. V plnom zmysle nám toto oslobodzujúce a premieňajúce poznanie prináša Ježiš, ktorý naplnil prorocko ohlasované v piesňach: Nespravodlivo trpel, dobrovoľne podľa Božej vôle a Boh sa k Nemu poslušnému služobníkovi napokon priznal, keď Ho vzkriesil z mŕtvych a povýšil.